

Alternatívne tresty a trestná politika

Anotácia: Príspevok sa zaoberá možnosťami využitia alternatívneho spôsobu trestania páchatel'ov trestných činov a vysvetľuje aktuálnu úpravu alternatívnych trestov v líniiach trestného práva. Časť článku je venovaná historickému pohľadu na trestnú politiku, ktorá sa stavia do protikladu k tradičnému represívnemu chápaniu retributívnej, teda odplatnej trestnej spravodlivosti. Autori článku sa okrajovo venujú aj úvahám de lege ferenda v oblasti využitia nových alternatívnych spôsobov trestania páchatel'ov trestných činov.

Kľúčové slová: trestná politika, alternatívne tresty, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, víkendové tresty, šoková probácia.

Druhú polovicu 20. storočia je nepochybne možné označiť nielen za obdobie prevratných politicko-ekonomických zmien, ale súčasne, z hľadiska výkonu trestnej spravodlivosti, za obdobie hľadania nových foriem spravodlivosti, ktoré by nahradili alebo minimálne doplnili niektoré tradičné, avšak už značne nedostačujúce postupy v rámci trestného konania. Do centra pozornosti vstupuje obzvlášť potreba zásadného prehodnotenia systému reakcie štátu na trestnú činnosť osôb, najmä v oblasti ich trestnoprávneho postihu. Z uvedeného dôvodu problematika alternatívnych trestov začala byť jednou z kľúčových tém modernizácie trestnej politiky, ale aj novoformujúcej sa sociálnej práce s páchatel'mi trestných činov. Ako následok tejto modernizácie sa koncom minulého storočia začal proces hľadania alternatív k trestu odňatia slobody, ktorý sa vyvíjal troma základnými smermi. Prvý z týchto smerov mal snahu o zmiernenie intramurálneho detenčného charakteru odňatia slobody, kde je umiestnenie odsúdeného vo väzbe doplnené aktivitami prebiehajúcimi na slobode, napr. výkon zamestnania, výchovné programy, víkendové pobyty a pod. Druhý smer vylučoval intramurálnu detenciu a zahŕňal typické alternatívne tresty, ako sú napr. peňažné tresty, denné pokuty, probáciu či verejnoprospešné práce. Posledný smer mal depenalizačný charakter, pričom uplatňoval podmienené odsúdenie, upustenie od potrestania, ale aj tzv. odklony.¹ Hlavným dôvodom tohto procesu, zavádzania alternatívnych spôsobov trestania páchatel'ov trestných činov, bola snaha efektívne riešiť problém preťaženia súdov, ako aj ostatných orgánov činných v trestnom konaní, poradiť si s nedostatočnou kapacitou väzníc, zlacniť trestné a civilné konanie a nájsť účinné formy prevencie kriminality, a to všetko pri zachovaní vysokých nárokov na vecnú správnosť a spravodlivosť súdneho rozhodovania.² Snaha o modernizáciu trestnej politiky sa preniesla aj na medzinárodnú úroveň a od roku 1955 sa v pravidelných päťročných intervaloch začali konať kongresy Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“) o prevencii zločinnosti a zaobchádzaní s páchatel'mi, ktoré predstavujú celosvetové fórum pre riešenie otázok kriminality.³ Výsledkom týchto kongresov sú rôzne rezolúcie, medzi ktoré patrí napr. rezolúcia č. 16 „Redukcia väzenskej populácie, alternatívy uväznenia a sociálna integrácia páchatel'ov“, ktorá bola prijatá v roku 1985 na 7. kongrese OSN. Následne na 8. kongrese boli prijaté „Minimálne pravidlá pre vypracovanie opatrení nespojených s odňatím slobody“, tzv. Tokijské pravidlá. Uvedené dokumenty sú významné z hľadiska smerovania k širšiemu využívaniu alternatívnych sankcií. Zároveň v rámci Rady Európy bolo vytvorených niekoľko dôležitých dokumentov vzťahujúcich sa na otázky alternatívneho trestania. V roku 1976 bola Výborom ministrov Rady Európy prijatá

¹ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 109-110.

² PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. C. H. Beck : Praha, 2000, s. 3.

³ 9. Kongres OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli. Preložil Čeněk Novotný. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 3.

rezolúcia č. (76)10 „Niektoré alternatívne tresty k väzeniu“ a v roku 1992 potom Výbor ministrov Rady Európy prijal Odporúčanie R (92)16 k Európskym pravidlám v oblasti spoločenských sankcií a opatrení.⁴ Hlavnou úlohou týchto pravidiel je stanoviť súbor noriem, ktoré by umožňovali v jednotlivých štátoch spravodlivé a účinné uplatňovanie spoločenských sankcií a opatrení s dôrazom na zachovávanie rovnováhy medzi nutnosťou ochrany spoločnosti, ako aj uplatňovaním noriem na realizáciu odškodňovania obetí na jednej strane a nutnosťou nevyhnutného uznania potrieb páchateľa, ktoré súvisia s jeho sociálnou adaptáciou na druhej strane, aby pri využití a uplatnení spoločenských sankcií bolo zaručené, že nedôjde k narušeniu jeho ľudských práv. Súbor týchto noriem má taktiež členským štátom navrhnúť jasné pravidlá pre personál zodpovedný za uplatňovanie spoločenských sankcií a opatrení, ako aj pre tých členov spoločnosti, ktorí sú nimi dotknutí.⁵

Prílohou a zároveň neoddeliteľnou súčasťou Európskych pravidiel je tzv. glosár, ktorý objasňuje základné pojmy. „Spoločenské sankcie a opatrenia“ („Community sanctions and measures“, u nás známe ako alternatívne sankcie a opatrenia) sú vymedzené ako tresty a opatrenia, v priebehu ktorých je páchateľ ponechaný v komunite a ktoré zahrňujú určité obmedzenia jeho slobody prostredníctvom uloženia podmienok alebo záväzkov, uplatňované na tento účel orgánmi stanovenými zákonom. Ide o akýkoľvek trest uložený súdom alebo sudcom, akékoľvek opatrenie, ktoré bolo vydané namiesto rozhodnutia o treste a taktiež sem spadajú spôsoby výkonu trestu mimo väzenských zariadení.⁶ Súbor pravidiel je rozdelený do troch častí, pričom prvá časť má názov Všeobecné zásady, ktoré sa týkajú požiadaviek zákonnosti, súdnych záruk či rešpektovania základných práv. Druhá časť nesie názov Ľudské a finančné zdroje, pričom táto sa zaoberá kvalitou odborného personálu, potrebou adekvátnych finančných prostriedkov a účasťou verejnosti pri ukladaní spoločenských sankcií a opatrení. Tretia časť, Aspekty konania vo veciach sankcií a opatrení, obsahuje podmienky uplatňovania sankcií a opatrení, následky ich nedodržania, metódy práce a venuje sa tiež výskumu a hodnoteniu v oblasti spoločenských sankcií a opatrení. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na to, že tieto pravidlá nie je možné vnímať ako modelový systém, pretože obsahujú len základné požiadavky, ktoré by mali byť rešpektované. Činnosť Európskeho výboru vyústila v roku 1997 do prijatia Odporúčania č. Rec (2000)22 Výboru ministrov vzťahujúceho sa na zdokonaľovanie praktickej aplikácie Európskych pravidiel v oblasti spoločenských sankcií a opatrení.

Koncepcia restoratívnej justície

Na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 20. storočia dochádza k rozvoju nového pohľadu na trestnú spravodlivosť, ktorý sa stavia do protikladu k tradičnému represívnemu chápaniu retributívnej, teda odplatnej trestnej spravodlivosti (tzv. retributívnej justícii). Vytvára sa koncepcia restoratívnej (obnovujúcej) spravodlivosti (restoratívna justícia), ktorá prináša nový prístup k riešeniu problému kriminality. Klasický model retributívnej spravodlivosti chápe trestný čin ako útok na štát a všetku pozornosť zameriava na obvineného, ktorý svojím konaním ohrozil verejný záujem. Záujmy konkrétnej obete ustupujú do pozadia a aktivujú sa prakticky jedine v súvislosti s nárokom na náhradu škody.⁷ Takéto klasické chápanie justície nevedie jedinca k uvedomeniu si svojej zodpovednosti a nemotivuje ho, aby sa v budúcnosti správal v súlade so zákonom. Obvinený je spravidla

⁴ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 111.

⁵ ŽIŽKA, J. *Zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci (český překlad), 2003, s. 43. KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 112.

⁶ ŽIŽKA, J. *Zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci (český překlad), 2003, s. 57.

⁷ PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A., Šámal, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. C.H. Beck : Praha, 2000, s. 8.

v postavení pasívneho subjektu, avšak s právom obhajoby, ktorá sa snaží pre páchatel'a „vybojovať“ čo najnižší trest a často ho nabáda k tomu, aby svoju vinu nepriznával.⁸ Uvedené nedostatky mala napraviť koncepcia restoratívnej justície.⁹ Táto koncepcia predstavuje určité východiská a princípy, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na obnovenie protiprávneho konania, narušeného sociálneho vzťahu nielen medzi obeťou a páchatel'om, ale aj v širšom spoločenstve, ktoré môže byť týmto konaním taktiež dotknuté. Vzniknutý konflikt nabáda riešiť ho za účasti všetkých menovaných subjektov tak, aby došlo k uvedomeniu si osobnej zodpovednosti zo strany obvineného a aby bol vo vzájomnej spolupráci nájdený vhodný spôsob odčinenia ujmy, ktorý bude v súlade s potrebami obeť aj s verejným záujmom. Úspech začlenenia páchatel'a do bežného života potom závisí spravidla od pripravenosti spoločnosti znovu ho prijať, za predpokladu splnenia dohodnutých podmienok. Táto koncepcia predpokladá, že štát už nie je jediným subjektom, ktorý sa podieľa na boji s kriminalitou. Aktívne sa zapájajú aj priamo dotknuté osoby, čo im umožňuje lepšie vyjadriť svoje požiadavky, ako aj pocity. Koncepcia „obnovujúcej“ spravodlivosti je postavená na vízii budúcnosti a snaží sa eliminovať riziko recidívy.

Základné východiská restoratívnej justície vychádzajú z predpokladu, že:

- základom trestnej zodpovednosti je spáchanie trestného činu, inak nemôže byť osoba trestne stíhaná a odsúdená,
- trestný čin je predovšetkým útokom proti ľuďom a medziľudským vzťahom, pričom trestným činom môžu byť okrem obeť dotknuté aj ďalšie osoby,
- trestný čin je buď sám prejavom určitého konfliktu alebo konfliktný stav vyvoláva,
- tento konflikt je možné pozorovať ako konflikt medzi konkrétnymi osobami (páchatel'om, obeťou, sociálnym okolím atď.), ako konflikt medzi páchatel'om a dotknutými osobami a verejný záujem a ako konflikt medzi „normami“ páchatel'a a normami spoločnosti,
- stret rôznych noriem je jednou zo základných príčin páchania trestnej činnosti,
- je žiaduce uprednostniť taký spôsob riešenia trestných vecí, ktorý bude brať do úvahy tak oprávnené záujmy jednotlivých osôb, ako aj verejný záujem a taktiež bude obsahovať primeranú reakciu na spáchaný trestný čin,
- reakcia na spáchaný trestný čin môže, ale nemusí mať podobu trestu,
- trestná represia má nasledovať až v prípade, keď nie je možné využiť iné spôsoby riešenia, ale aj to len v nevyhnutnej miere,
- pozitívne môže pôsobiť už samotné prerokovanie trestného činu a riešenie jeho následkov,
- mediačná práca, odklony od štandardného trestného konania a alternatívne sankcie vždy zahŕňajú sankčné prvky rôznej intenzity, individualizované podľa charakteru trestného činu, osobnosti páchatel'a, ako aj ďalších faktorov,
- dosiahnuté riešenie a konečné rozhodnutie vydané na jeho základe musí zohľadňovať oprávnené záujmy ďalších dotknutých subjektov aj verejný záujem,
- optimálnym cieľom je riešenie, ktoré by vyhovovalo všetkým dotknutým subjektom (tzv. stratégia win-win),
- k dosiahnutiu trestnej spravodlivosti je možné dospieť jednak v tradičnom formálnom trestnom konaní, ktoré zdôrazňuje spravodlivý trestný proces, procesné záruky a dodržiavanie presne stanovených pravidiel dokazovania, jednak prostredníctvom špecifických metód probačnej a mediačnej práce.¹⁰

⁸ SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století? In *Trestní právo*, č. 1/2000, s. 7.

⁹ Z angl. restore, tzn. obnoviť, navrátiť do pôvodného stavu.

¹⁰ PŮRY, F., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. C. H. Beck : Praha, 2000, s. 9-11.

Stručná charakteristika alternatívnych trestov v Slovenskej republike de lege lata

Zavedenie systému alternatívnych trestov do života je aj po ich právnom zakotvení relatívne dlhodobým procesom, neprinášajúcim bezprostredne viditeľné a merateľné výsledky. Je možné povedať, že ani v tradičných demokraciách Európy nie je tento proces finalizovaný. Aj napriek tomu sa alternatívne tresty v demokratických krajinách pokladajú za nutný štandard legislatívy a sociálneho fungovania, v dôsledku čoho bola aj Slovenská republika nútená zaoberať sa týmto problémom a prispôbiť sa moderným trendom v danej oblasti. Slovenské Trestné kódexy po rekodifikácii zreteľne a funkčne evokujú vymedzenie represie a reedukácie, teda výkon trestu nestavajú len do rigidnej podoby, ale dávajú trestu ľudský, spravodlivý a užitočný rozmer. Inými slovami, pripúšťajú aj iné alternatívne formy odpykávania si trestu. V súčasnosti sa v našom trestnoprávnom systéme ako alternatíva trestu odňatia slobody uplatňuje podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, trest domáceho väzenia, trest povinnej práce a peňažný trest.¹¹

Podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody

Podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody predstavuje prostriedok slúžiaci na nápravu páchatel'ov menej závažných trestných činov. Podstata tohto alternatívneho riešenia spočíva v skutočnosti, že súd vynesie odsudzujúci rozsudok a páchatel'ovi uloží trest odňatia slobody, ktorého výkon však odloží pod podmienkou, že odsúdený bude určitý čas viesť riadny život a vyhovie všetkým určeným požiadavkám. Z ustanovenia § 50 ods. 7 Trestného zákona, ktoré ustanovuje, že ak sa vyslovilo, že sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil, alebo ak sa predpokladá, že sa osvedčil, hľadá sa na neho, ako keby nebol odsúdený, môžeme vydedukovať zmysel podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody. Tento zmysel spočíva v tom, že páchatel' sa uzná za vinného a uloží sa mu trest, avšak súčasne sa páchatel'ovi prejavuje určitá forma dôvery, že aj bez výkonu trestu odňatia slobody dôjde k naplneniu účelu trestu.

Možnosti aplikácie podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody sú upravené v ustanovení § 49 ods. 1 Trestného zákona, pričom v jeho zmysle súd môže podmienne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho dva roky, ak:

a) vzhľadom na osobu páchatel'a, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchatel'a výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný, alebo

b) príjme záruku za nápravu páchatel'a a ak vzhľadom na výchovný vplyv toho, kto záruku ponúkol, má za to, že výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný (§ 49 ods. 1 Tr. zákona).

K obsahu predmetného ustanovenia je potrebné dodať, že trest odňatia slobody neprevyšujúci dva roky sa posudzuje podľa výšky trestu, ktorý bol súdom v odsudzujúcom rozsudku uložený, a nie podľa výšky trestnej sadzby, ktorá je ustanovená za spáchaný trestný čin v jednotlivéj skutkovej podstate daného trestného činu. Taktiež je potrebné uviesť, že podmienené odsúdenie je možné uplatniť aj vtedy, ak súd ukladá trest odňatia slobody pod dolnú hranicu trestnej sadzby z dôvodov uvedených v ustanovení § 39 Trestného zákona, pričom je možný podmienený odklad iba výkonu trestu odňatia slobody. Podmienený odklad výkonu iných trestov, ktoré boli uložené popri treste odňatia slobody (s výnimkou podmieneného odkladu peňažného trestu u mladistvého podľa ustanovenia § 115 Trestného zákona), neprichádza do úvahy.¹²

¹¹ BALÁŽ, P. K alternatívnym trestom a opatreniam. In *Justičná revue*, 56, 2004, č. 4, s 401-406.

¹² IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné*. IURA EDITION, Bratislava, 2010 s. 375.

Pri rozhodovaní o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody musí súd prihliadať na všetky okolnosti týkajúce sa osoby páchatel'a, najmä na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, ako aj na čin, ktorý obvinený spáchal, aby mohol dospieť k odôvodnenému záveru, že na nápravu páchatel'a, ako aj na zabezpečenie ochrany spoločnosti nie je nevyhnutný samotný výkon trestu odňatia slobody.

V zmysle ustanovenia § 49 ods. 2 Trestného zákona nie je možné podmiennečne odložiť výkon trestu odňatia slobody v prípade, ak súd odsudzuje páchatel'a za úmyselný trestný čin spáchaný v skúšobnej dobe podmiennečného odsúdenia alebo v skúšobnej dobe podmiennečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody (§ 49 ods. 2 Tr. zákona).

V prípade, ak súd uloží páchatel'ovi trestného činu podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, môže mu určiť skúšobnú dobu na jeden až päť rokov, pričom skúšobná doba začína plynúť dňom nasledujúcim po dni nadobudnutia právoplatnosti rozsudku. V rámci podmiennečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody môže súd páchatel'ovi uložiť aj primerané obmedzenia alebo povinnosti, pričom obmedzenia môžu podľa ustanovenia § 51 ods. 3 Trestného zákona spočívať najmä v zákaze:

- a) návštev športových alebo iných hromadných podujatí,
- b) požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok,
- c) stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatel'a negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom čine,
- d) vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal,
- e) účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok (§ 51 ods. 3 Tr. zákona).

Následne povinnosti, ktorými môže súd zaviazat' podmiennečne odsúdeného páchatel'a, sú upravené v ustanovení § 51 ods. 4 Trestného zákona a spočívajú najmä v príkaze:

- a) nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydľia poškodeného,
- b) vyst'ahovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil,
- c) nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu,
- d) zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné,
- e) osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému,
- f) v skúšobnej dobe získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze,
- g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu,
- h) podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie,
- i) podrobiť sa v skúšobnej dobe psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve,
- j) zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie (§ 51 ods. 4 Tr. zákona).

Samotný výkon podmiennečného trestu odňatia slobody je upravený v § 420 Trestného poriadku, pričom hlavnou úlohou súdu je najmä sledovať správanie osoby odsúdennej na trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmiennečne odložený, a zisťovať, ako odsúdený plní povinnosti a obmedzenia, ktoré mu boli uložené.

O osvedčení sa odsúdeného rozhodne súd po skončení plynutia skúšobnej doby. Podľa ustanovenia § 50 ods. 4 Trestného zákona, ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život a riadne vykonal iné uložené sankcie a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil, inak nariadi nepodmiennečný trest odňatia slobody. Takéto rozhodnutie súd môže vysloviť aj v priebehu skúšobnej doby.

V súvislosti s osvedčením sa odsúdeného je potrebné uviesť do pozornosti skutočnosť, že v prípade, ak súd do roka od uplynutia skúšobnej doby neurobil rozhodnutie o tom, či sa odsúdený osvedčil, bez toho, že by mal odsúdený na tom vinu, má sa za to, že sa odsúdený osvedčil. Rovnako sa má za to, že sa odsúdený osvedčil, ak súd do dvoch rokov od uplynutia skúšobnej doby neurobil rozhodnutie, či sa odsúdený osvedčil, bez toho, že by odsúdený mal na tom vinu v prípade, ak sa proti odsúdenému vedie v skúšobnej dobe trestné stíhanie pre iný trestný čin (§ 50 ods. 5 a ods. 6 Tr. zákona).

Podľa ustanovenia § 50 ods. 7 Trestného zákona, ak sa vyslovilo, že sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil, alebo ak sa má za to, že sa osvedčil, hľadá sa na neho, ako keby nebol odsúdený. Ak nastane situácia, že súd rozhodne, že sa trest odňatia slobody, ktorý bol páchatelovi trestného činu podmienene odložený, aj vykoná, uvedie súd vo svojom rozhodnutí aj spôsob jeho výkonu (§ 50 ods. 8 Tr. zákona).

Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

Inštitút podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je inštitút, ktorý na prvý pohľad vykazuje rovnaké znaky ako inštitút podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, avšak hlavný rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že pri probácii je odklad výkonu trestu podmienený ochranným dozorom, ktorý pri podmienečnom odklade výkonu trestu absentuje. Ďalší rozdiel spočíva vo výške trestu odňatia slobody, pri ktorom je možné uvedený inštitút aplikovať, pretože podľa ustanovenia § 51 ods. 1 Trestného zákona môže súd za podmienok uvedených v ustanovení § 49 ods. 1 Trestného zákona podmienene odložiť výkon takého trestu odňatia slobody, ktorý neprevyšuje tri roky, a to za predpokladu, že páchatelovi zároveň uloží probačný dohľad nad jeho správaním v skúšobnej dobe (§ 51 ods. 1 Tr. zákona).

Samotná podstata probačného dohľadu spočíva v metóde prevýchovy a iného pozitívneho ovplyvňovania správania páchatel'a trestného činu, ktorá je založená na účelnej kombinácii prvkov kontroly, pomoci a poradenstva. Ide o dlhodobú prácu s odsúdeným, v rámci ktorej je tento povinný byť v kontakte s probačným a mediačným úradníkom, spolupracovať pri vytváraní a realizácii probačného programu v skúšobnej dobe a podrobiť sa kontrole dodržiavania podmienok uložených súdom.¹³ Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je upravený v ustanovení § 51 až § 52 Trestného zákona, pričom ustanovenie § 51 ods. 2 Trestného zákona určuje, že pri probačnom dohľade súd môže páchatelovi trestného činu ustanoviť skúšobnú dobu v rozmedzí jedného až piatich rokov. Určená skúšobná doba začína plynúť dňom nasledujúcim po dni nadobudnutia právoplatnosti rozsudku. Zároveň súd v rozhodnutí môže uložiť obmedzenia alebo povinnosti, ktoré sú súčasťou ochranného dohľadu, pričom obmedzenia a povinnosti sú totožné ako pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody. Zákonný výpočet obmedzení a povinností, ktoré môže súd páchatelovi uložiť, je len demonštratívny, čo znamená, že vzhľadom na povahu konkrétnej veci je možné uložiť aj iné obmedzenia a povinnosti. Výkon podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom upravuje ustanovenie § 418 Trestného poriadku, podľa ktorého súd sleduje správanie osoby odsúdenéj na trest odňatia slobody s probačným dohľadom, ktorého výkon bol podmienene odložený, a zisťuje najmä to, ako odsúdený plní povinnosti a obmedzenia. Zisťovaním takýchto okolností predseda senátu poverí probačného a mediačného úradníka. Pri výkone probačného dohľadu je páchatel', ktorému bol uložený tento dohľad, povinný podľa ustanovenia § 51 ods. 5 Trestného zákona, strpieť nad sebou kontrolu vykonávanú probačným a mediačným úradníkom. Ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život, dodržiaval podmienky probačného dohľadu a splnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil,

¹³ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné*. IURA EDITION, Bratislava, 2010 s. 378.

inak nariadi nepodmienečný trest odňatia slobody. Nepodmienečný trest odňatia slobody môže súd nariadiť aj v priebehu skúšobnej doby. Taktiež vo výnimočných prípadoch má súd možnosť ponechať probačný dohľad v platnosti, hoci odsúdený svojím konaním spáchaným v skúšobnej dobe dal príčinu na nariadenie výkonu trestu, a zároveň môže primerane predĺžiť probačný dohľad, nie však viac ako o dva roky, pričom nesmie prekročiť hornú hranicu probačného dohľadu, teda päť rokov (§ 52 ods. 1 Tr. zákona).

Pred vydaním rozhodnutia o tom, či sa páchatel osvedčil, si súd vyžiada odpis z registra trestov, správu od útvaru Policajného zboru, kde má odsúdený trvalý pobyt, o tom, či sa proti nemu nevedie trestné stíhanie, a od orgánu, ktorý prerokúva priestupky, či nebol v skúšobnej dobe postihnutý za priestupok (§ 418 ods. 1 Tr. poriadku). Ak súd do roka od uplynutia skúšobnej doby neurobil rozhodnutie o tom, či sa odsúdený osvedčil, bez toho, že by mal odsúdený na tom vinu, má sa za to, že sa odsúdený osvedčil. Rovnako sa má za to, že sa odsúdený osvedčil, ak súd do dvoch rokov od uplynutia skúšobnej doby neurobil rozhodnutie, či sa odsúdený osvedčil, bez toho, že by odsúdený mal na to vinu v prípade, ak sa proti odsúdenému vedie v skúšobnej dobe trestné stíhanie pre iný trestný čin (§ 52 ods. 2 a ods. 3 Tr. zákona).

Trest domáceho väzenia

Trest domáceho väzenia je upravený v ustanovení § 53 Trestného zákona, kde jeho podstata spočíva v tom, že odsúdený je povinný počas výkonu trestu domáceho väzenia, teda v čase, ktorý určí súd vo svojom rozhodnutí, zdržiavať sa vo svojom obydľí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov. Taktiež je odsúdený povinný viesť riadny život a podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je táto kontrola nariadená (§ 53 ods. 2 Tr. zákona).

Trest domáceho väzenia je možné uložiť páchatelovi prečinu, ak vzhľadom na povahu činu a možnosť nápravy páchatela, nie je potrebné uložiť trest odňatia slobody, avšak jeho maximálna výška nesmie presiahnuť 1 rok (§ 53 ods. 1 Tr. zákona).

Trestom domáceho väzenia sa do základných práv a slobôd odsúdeného zasahuje menej vážnejším spôsobom ako pri treste odňatia slobody, pretože odsúdený nie je odlúčený od svojej rodiny, a tak nedochádza k pretrhnutiu citových väzieb.¹⁴ V prípade, že odsúdený počas výkonu trestu potrebuje z naliehavého dôvodu opustiť svoje obydlie, môže tak urobiť, ale len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediačného úradníka alebo orgánu, ktorý spravuje technickú kontrolu nad odsúdeným. V takomto prípade môže odsúdený opustiť svoje obydlie, ale len na nevyhnutne potrebný čas, ktorý sa započítava do výkonu trestu (§ 53 ods. 3 Tr. zákona).

Samotný výkon trestu domáceho väzenia upravuje ustanovenie § 435 Trestného poriadku. Podľa tohto ustanovenia výkon trestu domáceho väzenia nariadi súd bez meškania po tom, ako sa rozsudok, ktorým bol uložený, stal vykonateľným. Následne súd odsúdeného upozorní na obmedzenia a povinnosti, ktoré z uloženého trestu vyplývajú, ako aj na hrozbu premeny tohto trestu na trest odňatia slobody. Kontrolou výkonu trestu domáceho väzenia poverí predseda senátu orgán spravujúci technické prostriedky kontroly odsúdeného alebo probačného a mediačného úradníka (§ 435 Tr. poriadku).

V prípade, ak odsúdený neplní povinnosti, ktoré mu z uloženého trestu vyplývajú, súd podľa ustanovenia § 53 ods. 4 Trestného zákona premení trest na nepodmienečný trest odňatia slobody tak, že dva dni nevykonaného trestu sa rovnajú jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody.

¹⁴ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné*. IURA EDITION, Bratislava, 2010 s. 381.

Trest povinnej práce

Podľa čl. 18 Ústavy SR nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby. Predmetné ustanovenie sa však nevzťahuje na práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest nahrádzajúci trest odňatia slobody.

Trest povinnej práce predstavuje ďalšiu alternatívu k nepodmienečnému výkonu trestu odňatia slobody, ktorá bola do nášho trestného systému zavedená po rekodifikácii trestných kódexov. Jeho podstata spočíva vo výkone určitej pracovnej povinnosti, ktorú je odsúdený povinný vykonať v stanovenom rozsahu, vo svojom voľnom čase a bez nároku na odmenu. Výkon tohto trestu môže byť uložený len páchatelovi prečinu, a to iba za predpokladu, že s tým súhlasí (§ 54 Tr. zákona). Samotná výška trestu povinnej práce môže byť v rozmedzí od 40 do 300 hodín, pričom odsúdený je povinný stanovenú výšku trestu odpracovať do jedného roka od jeho nariadenia. Súd na túto dobu môže odsúdenému taktiež uložiť obmedzenia alebo povinnosti, ktoré sú pre tento prípad zakotvené v ustanovení § 51 ods. 3 a ods. 4 Trestného zákona. Taktiež je potrebné uviesť, že do výkonu trestu povinnej práce sa nezapočítava doba, počas ktorej odsúdený:

- a) nemohol vykonávať trest povinnej práce pre dočasnú práceneschopnosť, alebo preto, že mu v tejto dobe práca nebola určená,
- b) vykonával povinnú vojenskú službu alebo inú službu namiesto povinnej vojenskej služby,
- c) zdržiaval sa v cudzine, alebo
- d) bol vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody v inej veci (§ 55 ods. 1 Tr. zákona).

Aj keď bol uložený trest povinnej práce, môže súd od jeho výkonu upustiť, ale iba za predpokladu, že sa odsúdený v čase výkonu tohto trestu nie z vlastnej viny stal trvalo práceneschopným alebo invalidným alebo z iných závažných dôvodov.

V prípade, ak odsúdený v čase výkonu trestu povinnej práce nevedol riadny život alebo zavinene nevykonával práce v určenom rozsahu, alebo nesplnil uložené obmedzenia alebo povinnosti, súd podľa § 55 ods. 4 Trestného zákona môže zmeniť trest povinnej práce alebo jeho zvyšok na trest odňatia slobody tak, že za každé dve hodiny nevykonanej práce nariadi jeden deň nepodmienečného trestu odňatia slobody a zároveň rozhodne o jeho výkone.

Trest povinnej práce podrobnejšie upravuje zákon č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce v znení neskorších predpisov, podľa ktorého odsúdený vykonáva trest povinnej práce v obvode okresného súdu, v ktorom má bydlisko, vo svojom voľnom čase a bez nároku na odmenu tak, aby odpracoval najmenej 20 hodín za kalendárny mesiac. V prípade, že odsúdený získa povolenie okresného súdu, môžu byť práce na základe citovaného zákona vykonávané aj mimo určeného obvodu.

Peňažný trest

Ďalším z alternatívnych trestov, ktorý môže pri menej závažných trestných činoch spáchaných zo ziskuchtivosti nahradiť krátkodobý trest odňatia slobody alebo ho dopĺňať, je peňažný trest.¹⁵

Podľa ustanovenia § 56 ods. 1 Trestného zákona môže súd uložiť peňažný trest od 160 eur do 331 930 eur páchatelovi úmyselného trestného činu, ktorým získal alebo sa snažil získať majetkový prospech. Bez splnenia týchto podmienok môže súd uložiť peňažný trest iba v prípade, ak ho ukladá za prečin a vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a možnosť nápravy páchatel'a trest odňatia slobody neukladá (§ 56 ods. 2 Tr. poriadku). Pred samotným uložením tohto trestu súd prihliada na osobné a majetkové pomery páchatel'a, zisťuje jeho záväzky, najmä jeho zákonnú vyživovaciu povinnosť a povinnosť na náhradu škody. V prípade, ak súd zistí, že by sa uložením peňažného trestu zmarila možnosť náhrady škody

¹⁵ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné*. IURA EDITION, Bratislava, 2010 s. 386.

spôsobenej trestným činom, súd peňažný trest neuloží (§ 56 ods. 5 Tr. zákona). Zároveň podľa ustanovenia § 57 ods. 1 Trestného zákona ho súd neuloží, ak je zjavné, že ho odsúdený nebude schopný zaplatiť.

V súvislosti s výškou ukladaného peňažného trestu je potrebné zdôrazniť, že jeho výmera nie je obmedzená hodnotou majetku získaného posudzovanou trestnou činnosťou.

Ak súd ukladá peňažný trest, ustanoví pre prípad, že by výkon peňažného trestu mohol byť zmarený, náhradný trest odňatia slobody, ktorého výška môže byť až päť rokov. Pri ukladaní náhradného trestu však súd musí pamätať, že jeho výška nesmie spolu s uloženým trestom odňatia slobody presahovať zákonom dovolenú hranicu trestnej sadzby (§ 57 ods. 3 Tr. zákona).

Uložený peňažný trest je odsúdený povinný zaplatiť do pätnástich dní odo dňa, keď sa rozsudok, ktorým bol peňažný trest uložený, stal vykonateľným. Z dôležitých dôvodov môže predseda senátu na návrh odsúdeného odložiť výkon peňažného trestu, avšak najviac na dobu troch mesiacov odo dňa, keď rozsudok nadobudol právoplatnosť. Taktiež môže predseda senátu na návrh odsúdeného povoliť splácať peňažný trest po častiach tak, aby bol celý zaplatený najneskôr do jedného roka, v prípade, že bol uložený v sume vyššej ako 16.590 eur, do dvoch rokov odo dňa, keď rozsudok nadobudol právoplatnosť (§ 430 Tr. poriadku).

Úvahy de lege ferenda

Problematika týkajúca sa alternatívnych trestov v Slovenskej republike de lege lata, je koncepčne spracovaná na obsahovo kvalitnej úrovni, avšak aj napriek tomu je možné v danej oblasti identifikovať niekoľko pilierov, ktoré by pro futuro mohli byť predmetom precizovania. Ak vychádzame zo samotného pojmu alternatívne tresty, zistíme, že ide o také tresty, resp. sankcie, ktoré nie sú spojené so stratou slobody. To znamená, že trestná represia nasleduje až v prípade, keď nie je možné využiť iné spôsoby riešenia trestnej veci, ale aj to len v nevyhnutnej miere. V tejto súvislosti je vhodné uvažovať, či alternatívny trest domáceho väzenia patrí skutočne medzi alternatívne tresty, ku ktorým ho zaraďuje aj odborná literatúra, alebo v tomto prípade ide len o určitú modifikáciu trestu odňatia slobody, teda o jeho lepší a humánnejší výkon. Ak vychádzame z predpokladu, že súčasná trestná politika nestavia výkon trestu len do rigidnej podoby, ale dáva trestu ľudský, spravodlivý a užitočný rozmer, tak je na mieste otázka, či na uloženie trestu domáceho väzenia nie je potrebný súhlas minimálne členov domácnosti, ktorých sa trest domáceho väzenia bude bezprostredne dotýkať. Vo väčšine európskych krajín spravidla nie je možné nariadiť trest domáceho väzenia bez súhlasu odsúdeného či členov jeho domácnosti. Naopak, náš právny poriadok takýto súhlas nevyžaduje (okrem trestu povinnej práce) a trest domáceho väzenia môže byť uložený aj bez súhlasu páchatel'a. Vzhľadom na jeden z hlavných účelov trestu, ktorým je vytvorenie podmienok na prevýchovu páchatel'a, resp. aby viedol riadny život, je na zamyslenie, či uloženie tohto trestu bude skutočne účelné, ak nebude podmienené súhlasom páchatel'a, najmä v prípadoch, keď odsúdený nie je schopný akceptovať tento druh trestu ako prostriedok nápravy a nie je schopný uvedomovať si jeho účel a následky. V súvislosti s trestom domáceho väzenia je potrebné pripomenúť aj to, že trest domáceho väzenia so sebou prináša aj negatívne dosahy na sociálnu sieť priateľov a príbuzných odsúdeného, pričom najmä v prípade mladistvých odsúdených môže dochádzať k zvýšenému napätiu medzi rodičmi a deťmi.¹⁶ De lege ferenda by sme sa teda mohli inšpirovať zahraničnými právnymi úpravami trestu domáceho väzenia, ktoré vyžadujú súhlas, prípadne stanovisko týkajúce sa výkonu tohto trestu, od rodinných príslušníkov či členov spoločnej domácnosti, pretože aj ich sa uložený trest domáceho väzenia bezprostredne dotýka.

¹⁶ HOŘÁK, J. Domáci vězení a elektronická kontrola odsouzených. In *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 12, s. 10.

Ďalšia zaujímavá skutočnosť, ktorá stojí za povšimnutie, je, že ak odsúdený neplní svoje povinnosti, ktoré mu vyplývajú z uloženého trestu domáceho väzenia, môže súd zmeniť trest domáceho väzenia na nepodmienečný trest odňatia slobody tak, že dva dni nevykonaného trestu sa rovnajú jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody. Z uvedeného vyplýva, že za zmarenie výkonu trestu domáceho väzenia je možné uložiť trest odňatia slobody maximálne v trvaní pol roka. Výška náhradného trestu teda nezodpovedá charakteru tohto alternatívneho trestu vzhľadom na prísnosť a škálu trestných činov, za ktoré je možné tento trest uložiť. Na základe uvedeného je preto vhodné zamyslieť sa nad tým, či je výška náhradného trestu odňatia slobody dostatočná a či je hrozba polročného nepodmienečného trestu odňatia slobody pre páchatel'a dostatočnou motiváciou na riadny výkon trestu domáceho väzenia. De lege ferenda by sa teda dalo uvažovať o úprave, resp. o zvýšení pomeru zmeny nevykonaného trestu domáceho väzenia na nepodmienečný trest odňatia slobody. Týmto úvahami problematika trestu domáceho väzenia určite nie je vyčerpaná a za zmienku stojí aj úvaha o zavedení tzv. back-end systému, v rámci ktorého odsúdený vykonáva poslednú fázu nepodmienečného trestu odňatia slobody práve vo forme domáceho väzenia. V rámci tohto systému by odsúdený, ktorý si odpýkava nepodmienečný trest odňatia slobody, mal možnosť požiadať o výkon posledných dvanástich mesiacov svojho trestu v režime domáceho väzenia. O povolení tejto žiadosti by rozhodoval súd s ohľadom na vyjadrenie vedenia ústavu na výkon trestu odňatia slobody k správaniu sa odsúdeného počas výkonu trestu. Zavedenie back-end systému do nášho právneho poriadku by určite pomohlo resocializácii väzňov a uľahčil by ich návrat do spoločnosti. Táto zmena úpravy by však pripadala do úvahy až v súvislosti so zavedením elektronického kontrolného systému.

Ako už bolo naznačené, ďalším zefektívnením trestu domáceho väzenia by bolo zavedenie elektronického monitorovania odsúdených tak, ako to napríklad využívajú Spojené štáty americké (ďalej len „USA“). V súvislosti s elektronickým monitorovaním by bolo potrebné najskôr vyriešiť s ním súvisiacu finančnú otázku. V USA obvykle hradí náklady sám odsúdený, pričom tento systém by mohol byť využívaný aj u nás, samozrejme s prípustnosťou určitých, zákonom stanovených výnimiek. Inštitút elektronického sledovania však okrem pozitív so sebou prináša aj negatíva, a to najmä zvýšenie počtu osôb zodpovedných za jeho výkon, ktoré musia byť v pohotovosti 24 hodín denne 7 dní v týždni. Nezanedbateľnou je aj otázka spolupráce samotného páchatel'a. V okamihu, keď poškodí monitorovacie zariadenie, dôjde k strate informácií o tom, kde sa nachádza. Významnú úlohu tu tiež zohráva miesto pobytu páchatel'a, pretože páchatel' sa musí zdržiavať na mieste, kde je možné dobíjať monitorovacie zariadenie.

V súvislosti so stále aktuálnou problematikou násilia a výtržností na športových či kultúrnych podujatiach, je vhodné zamyslieť sa nad zavedením ďalšieho alternatívneho trestu, a to zákazu vstupu na tieto podujatia. Obdobná právna úprava je účinná v susednej Českej republike, kde bol zavedený trest zákazu vstupu na športové, kultúrne a iné spoločenské podujatia. V Slovenskej republike je dosiaľ možné zakázať odsúdenému návštevy športových alebo iných hromadných podujatí výlučne v rámci obmedzenia podľa § 51 ods. 2 písm. a) Trestného zákona, ktoré mu môže byť uložené ako súčasť iného alternatívneho trestu. Na základe uvedeného by preto bolo vhodné uvažovať nad zavedením samostatného trestu, ktorý by zakazoval vstup na športové, kultúrne či iné spoločenské podujatia, zmyslom ktorého by bola povinnosť odsúdeného dostaviť sa na určený útvar Policajného zboru v období bezprostredne súvisiacim s konaním zakázaného podujatia tak, ako je to právne implementované v Českej republike. V súvislosti so zavedením tohto trestu je potrebné de lege ferenda vziať do úvahy nielen samotné zavedenie trestu, ale aj vhodný spôsob zabezpečenia dostatočnej kontroly jeho výkonu. Týmto tvrdením poukazujeme na prax, v rámci ktorej môžu nastať rôzne situácie; napr. ak bude trest vykonávaný v menších mestách a odsúdený sa vo večerných hodinách, keď sa koná podujatie, dostaví na útvar Policajného

zboru, kde vzhľadom na veľkosť útvaru bude vykonávať službu len jediná hliadka, resp. dvaja policajti, ktorí budú v danom čase vyslaní riešiť iný prípad. V danom prípade nastane otázka, kto skontroluje odsúdeného. Iný prípad môže vzniknúť, ak v súvislosti s konaním športového podujatia bude mať povinnosť dostaviť sa na útvar Policajného zboru väčšia skupina futbalových fanúšikov a vznikne nepomer v početnosti policajtov a odsúdených, s rizikom zvyšovania agresivity odsúdených.

Ďalším frekventovane využívaným alternatívnym trestom je podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. V súvislosti s výkonom probačného dohľadu a oprávneniami probačných úradníkov existuje jeden závažný nedostatok spočívajúci v nedostatočnej verifikácii, či odsúdený vedie riadny život. K riadnemu výkonu oprávnení probačných úradníkov však bráni fakt, že nedisponujú prístupom do centrálnej evidencie osoby a tým absentujú najmä zistenia, či proti odsúdenému bolo v skúšobnej dobe vedené trestné konanie. Na jednej strane je tak na probačných úradníkov kladená požiadavka zameraná na vysokú výpovednú hodnotu nimi poskytovaných správ, pričom na druhej strane títo nemajú vytvorené podmienky a dispozície na riadny výkon probačného dohľadu. De lege ferenda je teda v predmetnej súvislosti vhodné zvažovať rozšírenie právomocí probačných úradníkov.

Nepochybne zaujímavým druhom alternatívneho trestu je tzv. víkendový trest odňatia slobody, pod ktorým treba rozumieť ďalšiu formu obmedzenia osobnej slobody, ktorú páchateľ vníma vo svojom voľnom čase. To znamená, že páchateľovi sa víkendovým trestom obmedzuje slobodné rozhodovanie o trávení jeho voľného času. Ide o čiastočnú izoláciu páchateľa, čím je docielená ochrana spoločnosti a taktiež zníženie počtu nepodmienečných trestov odňatia slobody. Otázkou zase zostáva, aký je adekvátny spôsob kontroly výkonu tohto druhu trestu.

Čo sa týka úvah o zavedení ďalších nových trestov, podľa viacerých odborných názorov by potrestanie a ponaučenie páchateľa, ako aj ochranu spoločnosti mohol naplniť trest vo forme zverejnenia údajov a podobizne odsúdeného (napr. na úradnej tabuli obce, prípadne v mieste páchania trestnej činnosti). Konštatovať sa s pravdepodobnosťou dá, že zavedenie takéhoto druhu trestu by bolo efektívne a účinné, avšak jeho zavedenie by nesmelo byť v kolízii so zákonnou úpravou ochrany osobných údajov a zároveň ochranou mladistvých páchateľov.

S ohľadom na prvky restoratívnej justície a posilňovanie postavenia poškodeného by sa dalo uvažovať aj o treste vo forme obdobnej trestu povinnej práce, avšak v tomto prípade majú na mysli vykonanie práce priamo pre poškodeného. Kontrola výkonu tohto trestu by bola na poškodenom, pričom jeho hlavným cieľom by bola náprava vzťahov medzi páchateľom a poškodeným, s výsledným prínosom pre poškodeného vo forme nápravy škody a pre páchateľa by bola formou výchovného prostriedku.

Ďalším trestom, ktorý oproti iným štátom u nás absentuje, je tzv. šoková probácia, ktorá je ako trest udeľovaná napr. v USA. Ide o také konanie, keď sa odsúdený umiestni na krátky čas do väzenia, pričom po uplynutí tohto času nasleduje odklad výkonu trestu s probáciou.¹⁷ Takéto umiestnenie páchateľa do väzenia má podľa odborných názorov pozitívny vplyv na jeho psychiku v tom zmysle, že si uvedomí možné následky svojho konania, ktoré by mohli veľmi citelne obmedziť jeho osobnú slobodu. Pri takomto „šoku“, resp. negatívnom zážitku dôjde k otvoreniu sa páchateľa väčšej spolupráci a k snahe viesť riadny život a v budúcnosti nepáchať žiadne ďalšie trestné činy. Páchateľ tak môže byť doživotne poznamenaný silným negatívnym emocionálnym zážitkom, ktorý by si už rozhodne nechcel zopakovať. Samozrejme táto úvaha je len hypotetická, keďže nemožno garantovať, že u každého jednotlivca bude efektívna rovnakou mierou. Každý človek je individualita a na

¹⁷ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Nakladatelství Masarykova Univerzita Brno, 2002, s. 60.

každom zanechajú rôzne zážitky diferentné následky. Ide teda najmä o to, aby súdy pristupovali ku každému prípadu individuálne. Tento trest by samozrejme nemal byť uplatňovaný u recidivistov, ktorí už strávili istý čas vo väzení, pretože „šokovú probáciu“ by pravdepodobne nevyhodnotili ako šok, ale ako obvyklú záležitosť.

Záver

Alternatívne tresty nám už v priebehu svojej existencie dokázali, že sú neoddeliteľnou a potrebnou súčasťou nášho trestného systému. Popri treste odňatia slobody tak vyplňajú priestor na ukladanie najvhodnejšieho druhu trestu, ktorý by spravodlivo potrestal páchatel'a a zároveň bol vhodným riešením pre spoločnosť. Napriek faktu zavedenia systému alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky je nutné konštatovať, že tento proces nemožno považovať za ukončený a finálny. V tejto súvislosti je žiaduce hľadať taký spôsob riešenia trestných vecí, ktorý bude brať do úvahy tak oprávnené záujmy jednotlivých osôb, ako aj verejný záujem a zároveň bude obsahovať primeranú reakciu na spáchaný trestný čin. Na to, aby mohol byť v rámci alternatívnych trestov dosiahnutý účel trestu, je potrebné vypracovať kvalitnú trestnoprávnú úpravu, ktorá by dokázala reagovať na všetky prípady s možným výskytom v praxi a dokázala by postihnúť páchatel'a tým najvhodnejším trestom. Aj keď súčasný Trestný zákon obsahuje pomerne prepracovaný systém trestov, je potrebné stále, a primerane vývoju spoločnosti, hľadať nové spôsoby trestania, ktoré by ešte efektívnejšie naplnili jeho účel a význam.

Literatúra

- BALÁŽ, P. K alternatívnym trestom a opatreniam. In *Justičná revue*, 56, 2004, č. 4.
- FENYK, J., SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. In *Trestní právo*, č. 7-8/1997.
- HORÁK, J. Domáci vězení a elektronická kontrola odsouzených. In *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 12.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné*. IURA EDITION, Bratislava, 2010.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 2 aktualizované vydání. Praha, Nakladatelství Linde, 2006.
- KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.
- PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. C. H. Beck: Praha, 2000.
- SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Restorativní justice – trestní politika pro 21. století? In *Trestní právo*, č. 1/2000.
- ŽIŽKA, J. *Zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci (český překlad), 2003.
9. kongres OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli. Preložil Čeněk Novotný. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.
- Zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 528/2005 o výkone trestu povinnej práce v znení neskorších predpisov.

Key words: criminal policy, alternative punishments, suspension of imprisonment, suspension of imprisonment with probation supervision, home imprisonment, community service sentence, fines and penalties weekend, shock probation.

Summary

The article deals with the possibilities of using alternative way of punishing offenders and explains current treatment alternative lines of crime in the Criminal Law. Also a part of the article deals with historical perspective on criminal justice policy, which is contrasting to the traditional understanding of retributive reprehensible, thus remunerated, criminal justice. Authors of this article also marginally deals with considerations of de lege ferenda in the use of new alternative methods of punishing offenders.

JUDr. Martin Šebest
Národná kriminálna agentúra P PZ
Národná protizločinecká jednotka
e-mail: martin.sebest@minv.sk

JUDr. Marek Tkačik
Národná kriminálna agentúra P PZ
Národná protikorupčná jednotka
e-mail: marek.tkacik@minv.sk

Recenzent: JUDr. Veronika Marková, PhD.